

Освіта ХХІ століття

Інновація – alter ego глобалізації

Василь КРЕМЕНЬ,

доктор філософських наук, президент НАПН України, академік НАН і НАПН України

Розвиток культури, науки, освіти є необхідною умовою життєдіяльності суспільства. У свою чергу соціальна система є не просто «зовнішнім середовищем», в якому існують, функціонують та засвоюються результати продуктивної діяльності людини. Вона породжує інтелектуальне буття, детермінує дію його внутрішнього механізму та форми вияву, структурно-функціональні характеристики та динаміку поступу, духовність у різних формах. Наука, мистецтво, освіта як соціально-духовні феномени справляють необхідний вплив на характер і розвиток решти компонентів соціоекономічного і політико-культурного простору малого та великого масштабів.

Виявлення соціальної детермінованості інтелектуального буття і пізнавальної діяльності здійснюється за допомогою аналізу місця і ролі форм духовно-інтелектуальної діяльності в сукупності суспільних явищ і подій, дослідження каналів, які іманентно та функціонально включають їх у соціокультурну цілісність.

Для реалізації цієї грандіозної мети необхідно постійно оновлювати засоби і методи пізнавальної діяльності, що виокремлює як особливий феномен концепт інновації. Її актуальність зумовлена прогресом соціуму, основна ознака якого – постійне оновлення за допомогою властивої людському інтелекту здатності осмислювати дійсність, трансформувати діяльність та вносити елемент новизни. Спроможність людини до продуктивної діяльності, до можливості приймати та адаптувати відповідно до своїх нагальних потреб результати цієї діяльності створює умови для змін і переходу до нового у різних сферах соціокультурного буття, тобто завдяки нововведенням, інноваційній діяльності, відповідно до інновацій. Свідома орієнтованість на здобуття нового – знань, досвіду, економічних, політичних, культурних досягнень, а також специфічна налаштованість на інновацію є основною, сутнісною рисою прогресивного розвитку, у зв'язку з чим і постає необхідність з'ясування її смислу.

Звичайно, мисляча, активна, діяльно-творча частина суспільства вже давно переконалася, що вимогою суспільного розвитку в усіх сферах соціального життя є інновація, інноваційна діяльність. Але поняття інновації неоднозначне. Під нею

розуміють упровадження нових ідей, технологій у виробництво, управління галуззю, підприємством; в іншому аспекті інновація – це нововведення, яке ще не достатньо поширене в суспільній діяльності чи виробництві. Інновацією також вважається кінцевий результат упровадження науково-технічної новачії з метою досягнення соціального, політичного, економічного, науково-технічного або іншого прогресу. Без сумніву, нове застосування наукових, культурних, технічних знань, які забезпечують економічний, політичний, адміністративний успіх, також завжди є інновацією.

У методологічному плані інновація – це ідея (ідеї), пропозиції, наукові розробки, які можуть і стають основою створення нових стратегій розвитку, нових видів продукції, значно поліпшують споживчі характеристики (економічні, культурні, освітні, технічні тощо) явищ і процесів, товарів, створення нових об'єктів матеріального та ідеального буття. Все, що може вдосконалити якість життя і процес розвитку людства, є інновацією.

У різних формах інновації існували завжди, відіграючи надзвичайно важливу роль у розвитку людського суспільства і кожної окремої держави. Та чи інша держава тільки тоді ставала на чолі прогресу і досягала успіхів, коли намагалася створити і постійно вдосконалювати інфраструктуру для підтримки процесу впровадження інновацій. В такому аспекті інноваційність є загальною властивістю, притаманною культурі в цілому та її окремим складовим, істинно людською, суспільною потребою. По суті, інновації – це особливе явище, котре потребує уваги і обережного ставлення.

Ознака інновації – те, що вона є основним механізмом формування нових технологій, нових моделей діяльності та поведінки, організації знань, створюючи передумови для пошуку альтернативних шляхів розвитку суспільства, особливо коли воно перебуває в стані нестабільності, переходить до нових рівнів буття в соціоекономічному розвитку.

Як інструмент перетворення, інновації набули значного поширення в різних сферах соціально-культурної діяльності. Показово, що сьогодні виник новий напрям у науці – інноватика з її власним методологічним обґрунтуванням. Інноватика сформувалася у відповідь на вимоги промислово розвинутих країн у створенні нових галузей знання, спеціальних досліджень, необхідних для ефективного вирішення завдань інтенсифікації та прискорення виробництва. Своєю головною проблемою інноватика оголосила творення нововведень, дифузії їх усередині соціальних систем і взаємодію між ними, адаптацію до них людини, вироблення інноваційних підходів та рішень.

Теорія і практика інновацій ще не ввійшли органічно в соціальні механізми нашого суспільства, в життєдіяльність людей, їхню культуру. Перехід від окремих, «фрагментарних», «одиночних» інновацій до системної діяльності, спрямованої на перетворення наукового знання і технологічних розробок на новий удосконалений продукт, якого потребує людина, остаточно не закінчений. Безумовно, такий стан справ відображає суб'єктивні особливості господарської поведінки та мислення людей, їхні ціннісні орієнтації і, отже, може трактуватися в термінах соціокультурної реальності. Найбільш зручним об'єктом для вивчення новаторства як системи є науково-пізнавальна діяльність.

Дослідження механізму розвитку інновації дає можливість оцінювати динаміку інноваційного наукового знання як саморух, зумовлений внутрішньою духовно-інтелектуальною енергією. І ситуація народження нових парадигм постає як самозапечення попередньої парадигми, що досягла апогею та створює умови для настання нового «нормального» наукового періоду, в якому наукове знання досягає потрібного рівня оновлення, «прориву» у майбутнє, тобто для реалізації свого інноваційного потенціалу.

Наукова інновація з її гносеологічними і соціальними властивостями є чинником, який виражає самодостатність усієї науки та інтелектуальної діяльності в цілому, моделює її динамізм і модернізаційну орієнтацію.

Як відомо, термін інновація пов'язується з іменем австрійського вченого, економіста, мислителя ХХ ст. Й. Шумпетера [7, с. 120–141]. Хоч історія суспільства завжди здійснюється через інновації, для позначення явищ, пов'язаних із впровадженням чогось нового, використовувалися супутні терміни – «нове», «нововведення», «модерн», «модерний» тощо, особливо в первісний період становлення ринкової економіки та перехідні періоди, пов'язані

з соціально-політичними змінами, науково-технічними, технологічними досягненнями, революціями в науці та суспільстві.

Перенесення наукового аналізу у сферу виробництва, поглиблене дослідження внутрішніх закономірностей економічної системи, пошук об'єктивних законів її функціонування і розвитку дає змогу визначити нововведення як головну рушійну силу соціально-економічного прогресу і закласти теоретико-методологічні основи дослідження інноваційних процесів.

Важливий етап у розвитку теорії інновацій – становлення – розпочинається наприкінці ХІХ ст. з її іменної персоніфікації, відколи у працях культурологів для характеристики одного з наслідків культурного дифузійзму – процесу перенесення елементів однієї культури в іншу – з'являється порівняно вузьке за змістом поняття «інновація». Воно позаекономічне й ототожнюється не з новоствореннями, а лише з копіюванням досвіду традицій і моделей іншої діяльності та творчості в різних сферах [4].

Інновація також є визначальною рисою науки. Свідомо орієнтованість на здобуття нового знання, специфічна налаштованість на новизну є її основною, сутнісною рисою. Якщо розглянути історичну динаміку наукового знання Т. Куна, в якій найбільш чітко виявляється парадоксальність характеру науково-пізнавальної діяльності, котра базується на новизні знань, які здобувають учені, то побачимо, що розвиток апробованої парадигми робить дослідницьке начало професійно дедалі досконалішим і ретельнішим. Учені з більшою увагою реагують на «аномалії», які з'являються на тлі парадигми, розпізнають, осмислюють, прагнуть до все більш чіткого їх обґрунтування. Це неминуче виводить науковий пошук на чергові інновації, які потребують досконаліших прийомів пояснення. Тож колишня нова парадигма не просто стає традиційним знанням, а своїм саморозвитком підготовлює прихід нової «дисциплінарної матриці» [3, с. 61–67]. Досягнувши вершини свого якісного стану, вона, тепер уже втративши свою новизну, породжує «кризовий стан науки» (культури, моралі, політики тощо), який долається і вирішується завдяки новим інноваціям. І в цьому плані наукове дослідження є не що інше, як «свідоме руйнування з наступним творенням». У цьому випадку приходимо до синергетичної парадигми. Одна з її головних, принципів особливостей – «множинність структур, що виникають, параметри яких визначаються властивостями самої системи і характером взаємодії з навколишнім середовищем. Саме це визначає здатність цих систем до еволюції – послідовної зміни структур у процесі розвитку, причому реалізація конкретної структури буде багато в чому визначатися флуктуаціями і принципово непередбачувано» [2, с. 61].

Нагадаємо, що флуктуація – випадкове відхилення системи від її закономірного стану. Флуктуації в самоорганізації кожної системи є основним

моментом, фактором у становленні, функціонуванні, розвитку і неминучій загибелі (або переході до іншого виникнення, народження) будь-якої організації, в тому числі соціальної. В цьому випадку інновація і є флуктуацією. Адже одна з її особливостей – відігравати роль «зародка» нового стану: за сприятливих умов окрема флуктуація здатна викликати зрушення всередині системи і готовність до зміни стану всієї системи. Флуктуація ніби порушує замкненість системи. Так само й інновація ніби «пробиває» межі «закритості», що сприяє взаємодії, тобто обміну енергією, інформацією, знаннями, досягненнями тощо.

Як процес і діяльність інновація невід’ємна від суб’єкта пізнавальної діяльності, котрий у багатьох випадках визначає її спрямування. Якщо проаналізувати три рівні існування суб’єкта пізнання – індивідуальний, колективний та суспільний у розумінні охоплення всього соціального цілого, то на індивідуальному рівні суб’єктом є окремий дослідник, учений, котрий займається науковою, пізнавальною, освітньою, пошуковою діяльністю. На колективному рівні суб’єкт пізнання розглядається в соціально-історичному контексті, а не тільки з урахуванням індивідуально-психологічних позицій. Тут суб’єкт вимальовується як професійне угруповання, спільнота, колектив, у якому загальна праця вчених переростає в спільну працю. Системоутворювальним поняттям, яке акумулює нормативно-ціннісний характер інтелектуальної діяльності подібних спільнот, є поняття наукового співтовариства [3, с. 38–39].

Необхідно звернути увагу на механізм сприйняття, який функціонує в корпусі науки, привертаючи увагу у випадках різкої розбіжності в оцінках, за конфліктних ситуацій, «патології» сприйняття дійсності. Знання подібних чинників не тільки є необхідною умовою ефективних дій, спрямованих на розкриття причин, які викликають неадекватну інтерпретацію інноваційних ідей і навіть їхнє несприйняття, а й допомагає досягненню загальних закономірностей і механізмів розвитку науки в цілому.

Колізії, що охоплюють повний шлях до інновації, від виявлення «аномалії» аж до переможного встановлення нової парадигми, дають можливість відстежити типові особливості розвитку науки за її «піками», за її крайніми точками. Саме в них здійснюються зрушення в концептуальному характері знання, «зрушення, здійснені самою інновацією» [5, с. 181–186].

На соціальному рівні суб’єкт наукового пізнання виникає як цілісний суспільний організм, а окремі вчені та наукові співтовариства є його індивідуалізованими органами (функціями).

Кожен індивідуальний наукотворчий акт людини містить і відтворює в собі умови та внутрішні зв’язки всієї науки. Така властивість цілісності, неподільності онтології світу з епістемним актом як черговим фактором самопізнання, включення світу в ноосферу мовою синергетики може бути позначена як фрактальність. Інноваційний характер,

отже, притаманний науково-пізнавальній діяльності в цілому.

Інноваційний процес у науці починається з фундаментальних досліджень, передумовою яких є більш загальний етап наукової творчості, що дістав назву «дологічне дослідження». Це – художньо-образна основа інтелектуальної діяльності мислення: інтуїція, уява, асоціативні здібності, методи та прийоми наукового пізнання, яке охоплює соціальну методологію конкретних наук. Дологічні (інтуїтивні, ірраціональні) передумови є початком ланцюга «творчість – наука – виробництво», хоч і містять мінімум наукової точності. Наприклад, якщо процес виробництва нового продукту або нового технологічного, політичного, педагогічного методу виникає на новій науковій ідеї, то ця ідея має виток у «дологічній» роботі мислення [1, с. 47–49].

Фундаментальні дослідження – це розроблення гіпотез, концепцій, теорій у конкретних сферах наукової діяльності, які є основою для створення нововведень. Вони спрямовані на здобуття нових наукових знань, виявлення суттєвих закономірностей розвитку природи та суспільства, їх метою є пізнання об’єктивних законів розвитку Всесвіту. Фундаментальні дослідження поділяють на теоретичні та пошукові.

Результатом теоретичних досліджень є наукові відкриття законів і закономірностей розвитку світу, обґрунтування нових понять, створення нових теорій. Теоретичні дослідження є найважливішою складовою в системі пошуку нових наукових знань, бо наукові теорії дають змогу пізнавати процеси і явища, аналізувати вплив на них різноманітних чинників і пропонувати рекомендації щодо використання їх у практичній діяльності. Поки відповідні закони не відкриті, людина може лише описувати явища, збирати та систематизувати факти, але не може передбачити і пояснити їх дію. Самі по собі факти – ще не наука. Вони стають складовою наукових знань тільки в систематизованому й узагальненому вигляді, і невідомо, коли і як саме на практиці вони будуть застосовані. Цілеспрямовані фундаментальні дослідження – це добір принципів, явищ, закономірностей, які визначають стратегію розвитку.

Наступний етап – пошукові дослідження, об’єктом яких є проблема синтезу прикладних теорій, створення наукових основ конструювання, проектування, побудови й експлуатації підприємств; вивчення можливостей одержання нових видів продуктів (машин, приладів, систем, споруд, технологій витоків енергії), нових властивостей матеріалів та їх сполучень; визначення нових методів у науці, освіті, культурі, розроблення рекомендацій і методик інноваційної діяльності.

Розвиток науки є вихідною базою для виникнення нових галузей виробництва, суспільних, педагогічних, політичних, філософських концепцій. Наука безпосередньо стає виробничою і творчою силою суспільства, бо в її надрах народжуються нові види

діяльності, нові технології, нові знання. Пріоритетне значення фундаментальної науки в розвитку інноваційних процесів визначається тим, що вона є генератором ідей, торує шляхи в нові сфери знань. Наукові знання – своєрідний товар. Наукові ідеї не вмирають, вони продовжують життя в поєднанні з новими ідеями або у вигляді бази для розроблення нових ідей, теорій, концепцій. Наприклад, відкриття, зроблені видатними вченими в попередні епохи, і надалі використовуються суспільством, людиною, наукою та виробництвом як знаряддя нових відкриттів та їх матеріального втілення в усіх сферах соціального буття. У сучасному обладнанні, устаткуванні, технологіях, типах мислення, ідеалах, темпах розвитку реалізуються інтелектуальні інновації вчених багатьох поколінь.

Суспільна цінність і значення наукової інновації виявляється після того, як вона стає загальним надбанням. Хто б не був фактичним творцем інноваційної наукової ідеї, якому б власнику чи приватній компанії не належало юридичне право на її використання, однак рано чи пізно «право власності» на цю ідею набуває все суспільство, всі одержують право на її споживання.

Отже, відкриття як інтелектуальний продукт не мають ринкової вартості, бо на них неможливо оформити ліцензію, оскільки вони не сумісні з будь-яким еквівалентом. Їх висока евристична цінність зазвичай визначається суспільним і міжнародним визнанням. Інноваційні результати фундаментальних досліджень є базою і рушійною силою розвитку всієї системи науки, техніки, технології, організації й управління процесами виробництва, розв'язання соціальних проблем, розвиток суспільства в цілому і кожної особистості зокрема. Розвиток науки має значно випереджати розвиток техніки і виробництва, а матеріальне виробництво має бути достатньо динамічним у використанні наукових результатів, мобільним у перебудові залежно від цих результатів.

Сфера матеріального виробництва охоплює прикладні дослідження, технічні розробки, первинне опанування новацій та їх поширення, промислове виготовлення нового продукту. Це – технічний, технологічний та експлуатаційний етапи інноваційного процесу.

Прикладні дослідження спрямовані на пошук шляхів практичного використання вже відкритих явищ і процесів. Науково-дослідна робота прикладного характеру ставить за мету розв'язання технічних і технологічних проблем, що стосуються конкретної галузі виробництва. На цьому етапі інноваційні ідеї перевіряються на життєздатність та ефективність.

Активним джерелом і стрижнем освіти, як і мистецтва, політики, науки, також є інновація. В освіті цей термін не належить до «фрагментарних», одноразових «осяянь геніальності». Він насамперед є характеристикою процесу і наукової діяльності. Освітня і наукова інновація – це здобуття знання, якого не було раніше в рамках домінуючої світоглядної чи

пошукової парадигми, яке не тільки не можна було використовувати для здобуття нового знання, а й поширювати в суспільстві.

Інновації, отже, є невід'ємною частиною розвитку науки і культури в цілому та освітньо-педагогічної теорії зокрема, оскільки саме за допомогою інновацій освіта робить крок уперед. Крім того, інновації допомагають вирішити багато завдань, що дає можливість суттєво змінити наявний стан соціо економічного і культурного буття. Проте, коли ми зустрічаємося з інноваційними теоріями, то вченим легше просто їх поліпшувати або створювати подібне до того в інших напрямках, а не прагнути відкрити нові. Це пояснює те, що у часі інновації розподіляються нерівномірно, виникають у різні періоди. До того ж у соціальній, економічній, освітній системах вони мають тенденцію концентруватися у певних секторах. Інновація дає змогу отримувати нові результати в будь-якій теорії, котра у свою чергу розвиває і весь спектр інших наук та освітніх практик [4].

У сучасній соціокультурній, освітній та економічній практиці інновації відіграють надзвичайно важливу роль, оскільки дають поштовх до розвитку, вдосконалення. Проте нині у розвитку вітчизняної соціально-економічної, політичної практики і науки постала проблема, коли ті, від кого це залежить, не розробляють інноваційних теорій, а тільки вдосконалюють старі. Така ситуація спостерігається в той час, коли на Заході наука розвивається завдяки постійному пошуку інновацій та їх енергійному втіленню.

Зазначимо, що інновація – не лише нововведення, а й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, політиці, культурі тощо. Жодне нововведення не відбудеться, якщо мислення не буде саме інноваційним. Крім того, сама динаміка мінливого світу вимагає інноваційного мислення. Проникаючи в сутність реалій – соціальних, економічних, освітніх, культурних, інноваційне мислення здійснює зворотний вплив на їх розвиток, а в кінцевому підсумку – на темп і якість суспільного розвитку, на спосіб діяльності та поведінку соціального суб'єкта – людини, колективу, співтовариства. В такому контексті перед нами постає проблема інноваційної людини. Її розв'язання сьогодні багато в чому залежить від культурного середовища, суспільного комфорту, особистого добробуту, інноваційної освіти. Саме інноваційна людина і може осмислити ті проблеми та суперечності, які породжує сучасний етап розвитку науково-технічної революції. Визначальна серед них – інформаційна революція, яка окреслила основні контури сучасного глобалізованого світу.

Освіта має вирішальне значення для формування інтелектуального потенціалу як окремої особистості, так і всієї держави, побудови демократичного суспільства, здобуття знання, необхідного для вдосконалення всіх сфер життя. Однак

не менш важливу роль у стійкому економічному і соціальному зростанні, підвищенні життєвого та культурного рівня населення відіграє інноваційне знання. Сьогодні знання перетворились на найбільш важливий чинник економічного розвитку. В доповіді Світового банку про сучасний розвиток підкреслюється базування більшості передових у технологічному аспекті економік на знаннях, на нових напрямках знань і дисциплінах. У високорозвинутих країнах реальне зростання додаткової вартості в галузях, що ґрунтуються на інноваційних знаннях, за останні десятиліття постійно перевищує темпи загального економічного зростання в середньому на 10% (у Німеччині – 9%, Великій Британії – 11%, Фінляндії – 8%, Франції – 9% тощо). Процес глобалізації прискорює ці тенденції, оскільки у формуванні конкретних переваг тієї чи іншої країни на чільне місце дедалі більшою мірою ставляться знання. Порівняльні переваги країн все менше визначаються багатством природних ресурсів або дешевою робочою силою і все більше – технічними інноваціями та конкурентним застосуванням знань, або й тим і іншим у поєднанні. Наочний приклад цього – Бангалор, індійська столиця індустрії програмного забезпечення. В міжнародній торгівлі частка товарів високо- і середньотехнологічних виробництв зросла з 35% до 55% за п'ятнадцять років [6, с. 14].

Економічне зростання сьогодні є тією самою мірою процесом накопичення знань, як і нагромадження капіталу. В розвинутих країнах обсяги капіталовкладень у нематеріальні активи, які формують базу знань, а саме науково-дослідну, дослідно-конструкторську діяльність, освіту і програмне забезпечення для обчислювальної техніки, сумірні або навіть перевищують капіталовкладення у фізичне обладнання.

Насправді можливості генерування і використання знань з метою забезпечення сталого розвитку і підвищення рівня життя в різних країнах далеко не однакові. Це зумовлюється, зокрема, відчутною нерівністю між багатими і бідними країнами щодо науково-технічного потенціалу та величини інвестицій.

На відміну від бідних країн, держави з передовою економікою отримують плоди від результатів наукових досліджень, які забезпечують виробництво нових багатств, а на їх основі – отримання державних ресурсів, необхідних для підтримки наукових досліджень.

Вища освіта – один із найважливіших комплексних чинників, які визначають величину не лише сукупних чинників виробництва в певній економіці. Вищим навчальним закладам належить найважливіша роль у реалізації стратегії економічного зростання на основі знань і у формуванні демократичного та соціально розвинутого суспільства.

Вища освіта сприяє удосконаленню інституціонального режиму через підготовку компетентних і відповідальних спеціалістів, потрібних для вмілого

управління мікро- і макроекономікою, соціальним і культурним розвитком держави.

Академічна діяльність вищих навчальних закладів і наукові дослідження в системі освіти є найважливішою опорою для національних інноваційних систем.

Університети також утворюють фундамент національної інформаційної системи як зберігальні середовища і провідники інформації (через бібліотеки), головні вузли комп'ютерних мереж, розповсюджувачі інтернет-послуг.

Крім того, норми, цінності, установки, морально-етичні та естетичні цінності, які виховуються у студентів вищих навчальних закладів, складають фундамент соціального капіталу, необхідного для формування здорового громадянського суспільства і культури – того, що міститься в основі оптимальної системи управління та демократичної політичної системи [там само, 23].

У такому контексті необхідно враховувати найбільш широкі напрями діяльності вищої школи, які сприяють формуванню демократичного суспільства, що ґрунтується на знаннях: підтримка інновацій за рахунок створення нових знань, забезпечення доступу до глобальних джерел знань і адаптації знань до національних умов; внесок у формування людського капіталу через підготовку висококваліфікованої робочої сили, в тому числі вчених, спеціалістів, технічних працівників, учителів, а також керівників усіх рівнів державного будівництва та соціального взаємозв'язку.

Постає питання: а що таке інноваційна система освіти? Зазначимо, що знання самі по собі не трансформують економіку, як і немає гарантії того, що інвестування в наукові дослідження, розробки або в інші продукти вищої освіти принесуть позитивну віддачу. Це пояснюється тим, що знання надають найбільшу вигоду в тому випадку, коли вони використовуються в межах комплексної системи закладів, організацій і процесів, відомої під назвою «національна інноваційна система». Вищій школі в цій системі належить важлива роль – не тільки основи для підготовки висококваліфікованих спеціалістів, а й мережевої бази для обміну інформацією і знаннями.

Незважаючи на труднощі, пов'язані з формуванням адекватної національної інноваційної системи, є чинники, що сприяють країнам, які прагнуть подолати відставання від передової науки. По-перше, завдяки глибоким дослідженням у галузі соціальних наук люди більше дізнаються про процес інновацій, і цей зростаючий масив знань можна використовувати під час вибору знарядь політики і методів підвищення ефективності капіталовкладень у розвиток людських ресурсів. По-друге, міжнародне наукове співтовариство здебільшого відкрите для транскордонної співпраці за своєю природою, оскільки прогрес науки залежить від культури вільного обміну базовими знаннями. По-третє, нові інформаційні та комунікаційні технології забезпечують

небачений раніше доступ до існуючих знань [там само, 25]. Який би конкретний шлях не вибрала країна для подолання свого відставання, їй потрібно підвищувати рівень і якість своїх людських ресурсів. Тобто людина та її мислення мають бути інноваційними.

Згідно з даними досліджень про детермінувальні чинники інноваційного потенціалу, «країни, котрі зосередили більшість своїх наукових досліджень і практичних розробок у сфері освіти, зуміли досягти значно вищої результативності діяльності» [там само]. Американський дослідник М.Портер зазначає, що «освіта і професійна підготовка, мабуть, один із найпотужніших довготривалих важелів для модернізації промисловості, що є в розпорядженні державної влади на всіх її рівнях» [8, с. 71].

Стратегія інноваційного розвитку, яка може бути підґрунтям економічного зростання на основі знань, вимагає наявності розгорнутих систем освіти, які охоплюють дедалі ширші верстви населення. Потрібно, щоб ці системи створювали сприятливі умови для навчання людей, акцентуючи особливу увагу на творчому началі та гнучкості з метою розвитку їх здатності постійно адаптуватися до вимог економіки, що ґрунтується на знаннях.

Основні вимоги до інноваційної освіти можна сформулювати в таких принципах. Перший – більше освіти для більшості людей. Аналіз сучасного стану країн, які розвиваються, показує, що економіка, яка ґрунтується на знаннях, ставить вищі вимоги до рівня кваліфікації працівників, які у свою чергу демонструють продуктивну віддачу від вищої освіти. Зростання попиту на кваліфікованих працівників відображається не лише на рівні заробітної плати, а й на можливостях працевлаштування.

Другий принцип – навчання впродовж усього життя. Потреба в неперервній освіті та професійній підготовці зумовлена коротким «життєвим циклом» знань, навичок і професій. Внаслідок цього все більш важливими стають неперервність освіти та регулярне оновлення індивідуальних здібностей, підвищення кваліфікації. Вимоги, які ставляться до неперервної освіти, можуть привести також до поступового стирання меж між базовим і подальшим навчанням, а також між професійним навчанням молоді та підготовкою спеціалістів у процесі їх професійної діяльності.

У концепції неперервної освіти пріоритет належить тому, хто навчається. ВНЗ повинні підлаштовувати організацію своєї роботи під потреби в освіті та професійному навчанні дедалі більш різних категорій населення: студентів, які працюють, студентів зрілого віку, студентів, які навчаються вдома, які навчаються неповний день, які навчаються у вихідні дні та ін. Виникає попит на нові форми навчання, котрі передбачають відвідування студентом кількох навчальних закладів або участь у кількох програмах послідовно. Тим самим студент бере на себе ініціативу щодо визначення власного профілю на ринку праці.

Важливий наслідок прискорення науково-технічного прогресу – послаблення акценту на запам'ятовуванні нескінченних фактів порівняно зі зростанням значущості методологічних знань та творчих навичок, необхідних для вміння мислити і самостійно аналізувати інформацію. Процес навчання сьогодні повинен все більше ґрунтуватися на здатності знаходити знання і звертатися до них, застосовуючи їх для вирішення завдань і розв'язання проблем. Вчитися тому, як вчитися, як трансформувати інформацію в нові знання, як конкретні пропозиції – все це більш важливо, ніж запам'ятовування конкретної інформації. В цій новій парадигмі найголовніше – вміння шукати і знаходити нову, потрібну, актуальну інформацію, яка відповідає вимогам часу.

Міжнародне визначення кваліфікаційних вимог – третій принцип змін у структурі попиту на професійне навчання – зумовлене зростанням привабливості дипломів та атестатів, які мають міжнародне визнання. В умовах глобальної економіки збільшується попит на кваліфікаційні атестати, які визнаються на міжнародному рівні.

Поряд із реорганізацією діяльності вищих навчальних закладів і використанням нових технологій не менш важливо формувати у студентів основні цінності, необхідні їм для того, щоб жити в умовах суперечностей і складнощів демократичного суспільства. Освіта XXI ст. повинна стимулювати розвиток усіх аспектів людського інтелектуального потенціалу. Вона має не просто робити акцент на доступі до світової бази знань у сфері науки і управління, а й сприяти збереженню багатства національних культур і цінностей.

Інноваційна освіта передбачає також розвиток здатності людини систематично аналізувати найважливіші питання і проблеми, вміщуючи факти в більш широкий контекст, оцінювати моральне значення дій і вибору, а також ефективно передавати знання і порушувати питання. Навички постановки інноваційних завдань і аргументації потрібно розвивати в межах різноманітних нових навчальних програм та за допомогою різних педагогічних методів. Завдяки трансляції демократичних цінностей і культурних норм вища школа є опорою для формування та зміцнення соціального капіталу. Освіта може і повинна сприяти зміцненню суспільства, стимулювати суспільну діяльність, сприяти розвитку форм навчання і втіленню інновацій.

Література

1. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень / О.В.Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
2. Кудрявцев И.К. Синергетика как парадигма нелинейности / И.К. Кудрявцев, С.А.Лебедев// Вопр. философии. – 2002. – № 12. – С. 55 – 64.
3. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. – К.: Port-Royal, 2001. – 228 с.

4. Мескон М.Х. Основы менеджмента: пер. с англ. / М.Х.Мескон и др. – М.: Дело, 2003. – 700 с.
5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: пер. с венгер. / Б.Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 376 с.
6. Формирование общества, основанного на знаниях: Новые задачи высшей школы: доклад Всемирного банка / пер. с англ. А.Сальникова. – М.: Весь Мир, 2003. – 232 с.
7. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Йозеф Шумпетер. – К.: Основи, 1995. – 528 с.
8. Porter, Michael E. The competitive advantage of nations: With a new introduction. – New York: Free Press, 1998.

Анотації

Василь КРЕМЕНЬ

Інновація – alter ego глобалізації

У статті розглянуто таку особливість глобалізації, як свідомо орієнтація на нове – в знаннях, досвіді, політичних, культурних досягненнях. Наголошується, що специфічна налаштованість на інновацію в сучасному світі є основною, сутнісною рисою прогресивного розвитку суспільства. Розкрито сутність феномену інновацій і викладено пов'язані з ними завдання науки та освіти.

Ключові слова: інновація, прогресивний розвиток суспільства, освіта.

Василий КРЕМЕНЬ

Инновация – alter ego глобализации

В статье рассмотрена такая особенность глобализации, как сознательная ориентация на новизну – в знаниях, опыте, политических, культурных достижениях. Подчеркивается, что специфическая настроенность на инновацию в современном мире является основной, сущностной чертой прогрессивного развития общества. Раскрыта сущность феномена инноваций и изложены связанные с ними задачи науки и образования.

Ключевые слова: инновация, прогрессивное развитие общества, образование.

Vasyl KREMEN

Innovation – alter ego of globalization

The article indicates that the feature of globalization is the deliberate targeting of novelty – in the knowledge, experience, political and cultural achievements. Specific disposition for innovation in the modern world is the main essential features of the progressive development of society. The author reveals the essence of the phenomenon of innovation and sets the associated tasks of science and education.

Keywords: innovation, progressive development of society, education.

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Друга Міжнародна виставка «Сучасні навчальні заклади – 2011»

2–4 березня на базі Київського палацу дітей та юнацтва відбулася Друга Міжнародна виставка «Сучасні навчальні заклади – 2011». Організаторами цього щорічного освітянського форуму стали Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національна академія педагогічних наук України та компанія «Виставковий Світ». У роботі виставки взяли участь міністр освіти і науки, молоді та спорту України Дмитро Табачник, президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень, народний депутат України, президент Малої академії наук Станіслав Довгий, керівники навчальних закладів України, регіональних органів управління освіти і науки, підприємств, фірм, видавництв та представники ЗМІ.

Відкриваючи виставку, Дмитро Табачник зазначив, що вперше участь у ній візьмуть близько 750 навчальних закладів, зокрема близько 120 ВНЗ, багато професійно-технічних та середніх закладів освіти, які репрезентують 27 регіонів України.

Дмитро Володимирович повідомив, що невдовзі будуть затверджені нові типові штатні розписи для всіх типів навчальних закладів. На черзі – чотири найважливіші державні програми: Державна програма розвитку природничої та математичної освіти в середній школі, Державна програма «Відкритий світ», Державна програма розвитку професійно-технічної освіти та Державна програма розвитку позашкільної освіти. Минулого року вперше відбувся з'їзд працівників дошкільних закладів освіти. Все це говорить про те, що позитивні зрушення відбудуться найближчим часом.

Під час відкриття виставки також відбулося нагородження освітян почесними відзнаками за досягнення в науковій та міжнародній діяльності. Дмитро Табачник і Василь Кремень привітали переможців конкурсів за тематичними номінаціями «Лідер вищої освіти України» та «Лідер післядипломної педагогічної освіти України».

Після нагороджень і привітань міністр освіти і науки, молоді та спорту України Дмитро Табачник та президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень ознайомилися з виставковими павільйонами, поспілкувалися з керівниками навчальних закладів, викладачами, вчителями, студентами. Дмитро Табачник також провів прес-конференцію для представників засобів масової інформації.

У цілому в рамках виставки було проведено близько ста семінарів, науково-практичних конференцій, «круглих столів», презентацій, організаторами і учасниками яких стали провідні науковці Національної академії педагогічних наук України, фахівці Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, знані освітяни-практики.

Інф. «Рідної школи»